

Els diaris de Josep Pla

Carles Montpart Tura

És ben sabut que el diari com a gènere literari va ser una de les formes d'escriptura preferides per Josep Pla. El quadern gris, primer volum de la seva Obra Completa, en seria l'exemple més perfecte. El que potser no és tan conegut és que l'escriptor empordanès, endut per la seva passió per escriure sempre i escriure-ho tot, va ser també l'autor de centenars de pàgines de Notes — en principi escrites per no ser publicades — que tenien la funció de servir de base o de recordatori per a l'elaboració de llibres posteriors. La recent publicació de La vida lenta. Notes per a tres diaris (1956, 1957, 1964) és un bon motiu per fer-ne una breu caracterització.

Els diaris literaris

Com ens recorda Xavier Pla, estudiós de l'obra planiana i editor i autor del pròleg del llibre que comentem, Josep Pla (Palafrugell, 1897 – Llofriu, 1981) va conrear totes les vessants de l'escriptura diària. Tal com dèiem més amunt, l'obra que manifesta un més alt grau d'elaboració i ambició literària és el famós *El quadern gris* (1966) escrit a partir d'unes anotacions de joventut que posteriorment van ser reelaborades i completades amb una gran diversitat de materials inèdits o ja publicats amb anterioritat. Actualment disposem d'una nova edició d'aquest gran clàssic de la literatura catalana, en la qual s'han esmenat tots els errors fruit d'una mala lectura del manuscrit original i s'han restituit tots aquells mots originalment utilitzats per Pla que l'excessiu zel del corrector havia fet canviar (*El quadern gris*, Edicions Destino,

2012, edició a càrrec de Narcís Garolera / labutxaca, 2014). Amb relació a aquesta obra, ha estat també una bona notícia la recent publicació de la traducció a l'anglès (*The Gray Notebook*, The New York Review of Books, 2014) a càrrec de Peter Bush, recentment guardonat amb el Premi Ramon Llull de traducció literària, i que ve a ampliar el nombre de llengües en què aquesta obra estava disponible fins ara (castellà, francès, neerlandès, portuguès, serbi i alemany).

Altres exemples d'obres de Pla en forma de dietari són *Madrid, 1921. Un dietari* (1929), els dietaris de bord o de viatge, sovint reelaboracions de cròniques periodístiques, com ara *Cabotatge mediterrani* (1956) (1971), els dietaris sense dates més pròxims als volums de reflexions i aforismes com *Notes*

disperses (1969) i *Notes per a Sílvia* (1976) i centenars d'articles publicats en diaris i revistes en què Pla utilitzava aquesta forma d'escriptura per emmarcar els seus textos.

Les Notes per als diaris

Més enllà, però, d'aquests textos, escrits i revisats acuradament per l'autor de cara a la seva publicació —especialment a partir del contracte firmat amb l'editor Josep Vergés l'any 1965—, Josep Pla escrivia habitualment unes breu anotacions, molt sovint en agendes i calendaris, on repassava sumàriament tota l'activitat duta a terme durant el dia. Es tracta de textos sense ambició literària, purament descriptius i d'estil telegràfic,

Josep Pla de jove

Josep Pla i Josep Vergés

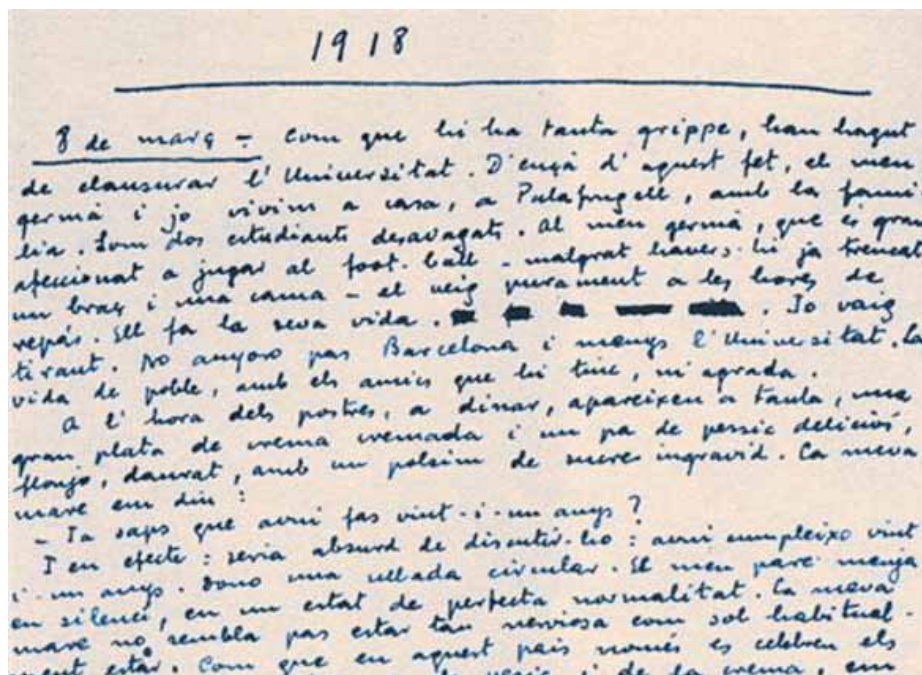
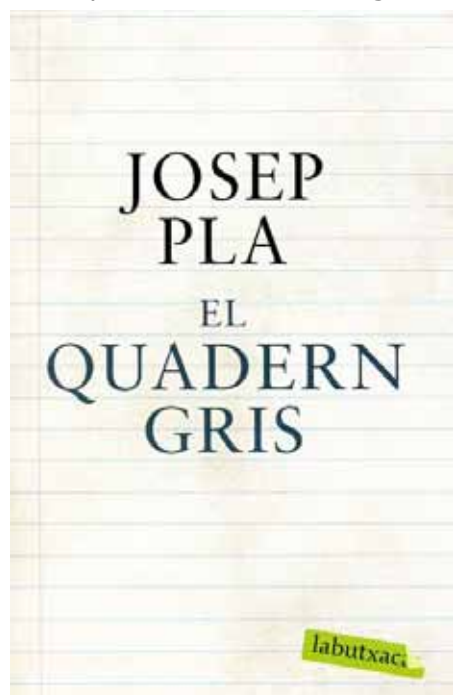

generalment escrits de matinada després d'una nit d'insomni, on Pla podríem dir que aixeca acta notarial del dia. Generalment el text comença amb una consideració sobre el temps —o el dia, si es tracta d'una diada especial: el seu aniversari, el seu sant, Nadal, Reis, la Festa Major de Palafrugell...— per passar tot seguit a enumerar l'activitat que l'ha ocupat, que bàsicament consisteix a consignar què ha escrit, què ha llegit i quines visites o relacions socials l'han ocupat. Normalment l'anotació es clou amb l'anada a peu a Palafrugell a sopar, la tornada al mas, i amb alguna consideració més general sobre la vida que porta, en què destaca sobretot la consciència de la seva absoluta dedicació a llegir i a escriure i el remordiment per l'abús que fa diàriament del tabac i de l'alcohol. Molt sovint el tot general del text és pessimista si no clarament depressiu.

Manuscrit d'*El Quadern gris*

Les primeres mostres publicades

Josep Pla va accedir per primera vegada, encara que de mala gana, a la publicació d'aquestes notes en el volum 39 de l'Obra Completa *El viatge s'acaba* (1981). Es tractava de les *Notes per a un diari*, dos reculls corresponents als anys 1967 i 1968, concretament des del gener del primer any a l'octubre del segon. Pla, que hi escriu un breu pròleg datat al mas Pla la tardor de 1980, hi diu el següent: "*Aquestes notes per a un diari són ben bé producte de l'atzar. Tenia un volum en blanc de l'Obra Completa, un d'aquests llibres que en l'argot editorial en diuen falsos i que es fan servir per instrumentar el llibre de veritat, i em va semblar que plausiblement en podria omplir una pàgina cada dia. El diari comença a Buenos Aires el dia primer de gener de*

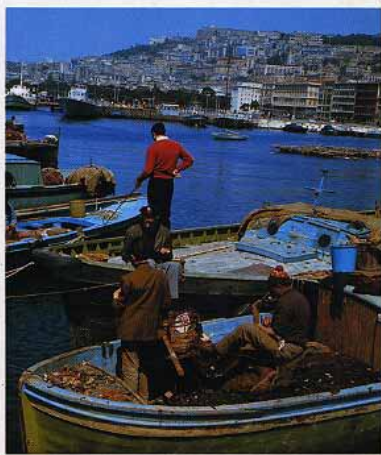

JOSEP PLA

PÀGINES SELECTES

3

CABOTATGE MEDITERRANI

Mas Llofriú

1967 i s'acaba a s'Agaró el 9 d'octubre de 1968. Vint-i-un mesos i nou dies d'escriure el relat esquemàtic del que feia cada dia. Que el lector no hi busqui cap pensament sublim ni cap fet extraordinari. El tedi, el treball, el cansament i la lectura desordenada, la busca impossible de la soledat, no accentuen pas, socialment parlant, l'obertura del compàs. La vida al mas no dóna per a més". I més endavant afegia: "Generalment escrivia la nota quan clarejava, a l'hora de tancar el llibre que llegia o de deixar acabat el turment de l'article o del volum de l'Obra Completa que s'anava fent a poc a poc. Tot hi és directe, només insinuat, sense gruixos ni pensar en adjectius brillants. Gairebé vulgar. Hi he deixat la grotesca punta d'erotisme cerebral i epistolar que comporta la tristesa del retour d'age. Ben poca cosa".

Més endavant, al volum de l'Obra Completa Per acabar (1992), l'editor de Pla, un cop aquest ja mort, donava als lectors una nova mostra d'aquestes anotacions, Notes per a un diari. 1965 i Notes per a un diari. 1966. En el pròleg, Josep Vergés defensa la publicació d'aquestes notes íntimes i sinceres, i remarca la bona acollida que havien tingut les publicades fins aquell moment: "Algunes persones m'han dit que no trobaven bé que una vegada mort Josep Pla es continuessin publicant nous llibres seus amb els papers que es van trobant. Creuen que això va contra la voluntat de l'autor i que ell era l'únic que podia decidir-ne la publicació. És una opinió respectable, però que no comparteixo". I més endavant afegeix: "Aquests dietaris de Josep Pla, tan esquemàtics i senzills, resultat de petits fets diaris sense cap preocupació literària, són a voltes més reveladors que unes llargues memòries". L'editor també es pregunta el següent: "¿Per què Pla va donar-me les notes dels anys 1967 i 1968 i va deixar de banda les del 1965 i 1966? Sembla que hauria estat més lògic començar per aquestes,

i si no ho va fer ja és ben clar que era perquè no creia en el seu valor literari (...). Es va plegar a la meua insistència a publicar les notes dels anys 1967 i 1968, però va amagar les altres. Amagar, que no pas destruir, que no és el mateix". Potser el motiu caldria buscar-lo en l'obsessionant presència d'al·lusions a Aurora Perea —designada quasi sempre en aquests dietaris amb la inicial A.—, dona amb la qual Pla havia conviscut durant uns quants anys i que al final, cansada de la indefinició amorosa de l'autor, havia acabar casant-se a Buenos Aires amb un exiliat espanyol, Pedro Carnicero.

Les notes d'aquests anys, extretes de dues petites agendes de butxaca, refereixen la vida diària de l'autor, gairebé sempre al mas, llevat de dues curtes anades a Mallorca i València (1965) i diversos viatges a les Canàries, a Veneçuela i a l'Argentina (1966) on el retrobament amb l'antic amor —després d'una obsessiva i descoratjadora relació epistolar— es converteix amb l'acarament amb una dona totalment diferent de l'esperada.

Més Notes inèdites a *La vida lenta*

Com que tots aquests materials publicats fins ara constitueixen uns documents de primer ordre per conèixer la vida diària i les relacions familiars i socials de Pla —tant a Palafrugell i a l'Empordà com a Barcelona, amb tot el cercle d'intel·lectuals que es mouen al voltant de la redacció de la revista *Destino*—, hem de felicitar-nos per la recent publicació de més *Notes*, fins ara inèdites. Es tracta, com dèiem al principi d'aquest article, del volum *La vida lenta. Notes per a tres diaris, 1956, 1957, 1964* (Edicions Destino, 2014). Cronològicament, doncs, són les més antigues i provenen de tres agendes trobades recentment i cedides pels hereus de Josep Pla per a la seva publicació. De l'any 1956, tenim les notes des de l'u de gener fins al 31 de desembre, escrites en un almanac de fotografies d'aquest any. Del 1957, Pla només va omplir les pàgines d'una agenda-calendar des del dia u de gener fins al 22 de febrer (menys els dies del 7 a l'11 de gener) i unes anotacions a part dels dies 21 al 28 de desembre. Finalment, del 1964 —una petita agenda de

butxaca, que l'obligarà a fer una lletra minúscula— Pla ens reporta la seva vida diària de l'u de gener fins al 31 de desembre.

Xavier Pla, editor d'aquestes *Notes* i autor de l'imprescindible estudi *Josep Pla. Ficció autobiogràfica i veritat literària* (Quaderns Crema, 1997) es torna a preguntar, a l'inici del pròleg, sobre la conveniència o no de seguir publicant aquests materials íntims un cop l'autor ha desaparegut. Adduint els casos de Thomas Mann (*Diarios 1918-1936*, Plaza & Janés, 1986) o Witold Gombrowicz (*Kronos*, Cracòvia, Wydawnictwo Literackie, 2013) i el precedent de les *Notes* conegudes fins ara, l'estudiós defensa la importància de la seva publicació amb aquestes paraules: "*Aquelles notes* [les donades a conèixer als volums de l'Obra Completa] *forneixen una gran quantitat de dades*

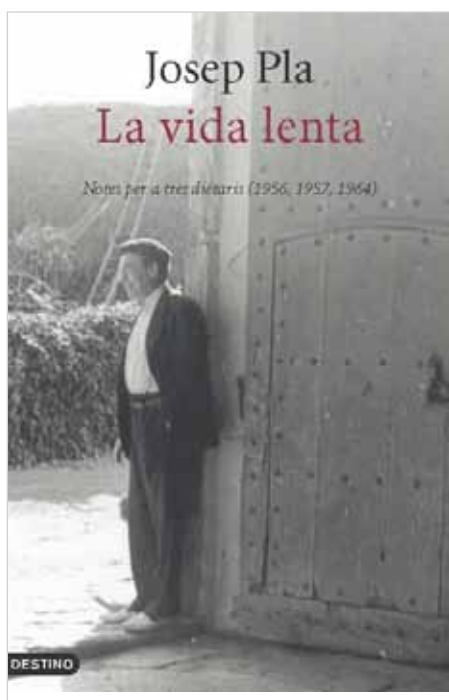
reals sobre la vida privada de l'escriptor, descobrien reflexions, lectures i personatges que no apareixien en els volums de la seva obra i, sobretot, ajudaven a desmentir alguns llocs comuns que havien envoltat l'obra de Pla els últims anys de la seva vida. [...] En la mesura que Pla va ser un escriptor que va entendre que la quotidianitat era una dimensió de la realitat que valia la pena de convertir en el centre de la seva vida, si no de la seva literatura, les "notes per a un diari" són un dels grans elements paratextuals d'allò que la crítica ha arribat a anomenar l'epitext (tot allò que "envolta" l'obra i que és conegut posteriorment, com diaris íntims, carnets personals, esborranys, edició de correspondència, entrevistes i autoentrevistes, etc.) d'una obra literària." (p. xiii i xv).

Un cop més doncs, hi trobem el Pla que es lleva sistemàticament tard, sovint a mitja tarda, perquè ha passat una nit d'insomni escrivint i llegint, i que ens reporta de manera telegràfica el que dina al mas —sol i habitualment al llit— i el que sopa —gairebé sempre acompanyat dels mateixos amics i amb una sobretaula que

www.electracaldense.com

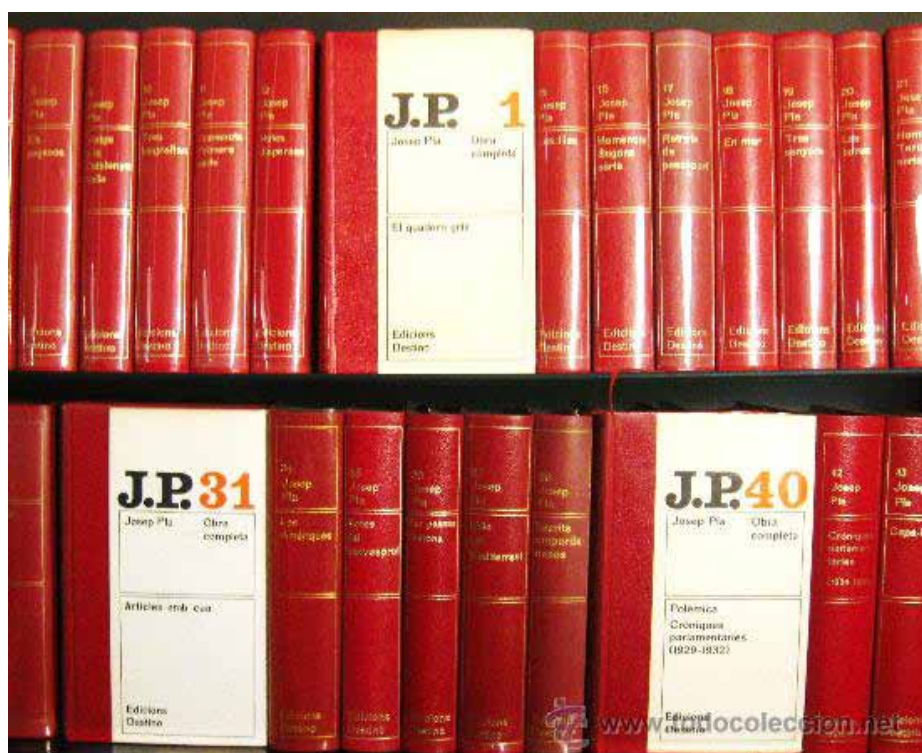

Pl. Catalunya, 6
08140 Caldes de Montbui
Tels: 938 650 133
938 650 585
900 181 776

s'allarga fins a la matinada— al restaurant Reig de Palafrugell. Un escriptor amb una autèntica obsessió —la diabòlica obsessió, com ell mateix havia afirmat a *El quadern gris*— per escriure, omnipresent en totes i cada una de les notes, que s'encavalla amb la passió per la lectura, que li ocupa totes les hores en què no escriu o que no és interromput per les seves nombroses visites i relacions socials. El veurem, sovint, apassionat amb una lectura fins al més pur cansament físic: "Llegir és l'única cosa que m'apassiona, que em fa viure" (p. 75) i desesperat, sempre, per la torturada relació amorosa amb A.: "Llegida la correspondència amb A. Aquesta noia té raó. M'ho he perdut tot —he estat un animal. La meua tendència a la tendresa em porta, per fugir del ridícul, a la duresa i a la disbauxa" (p. 114). Una gran

quantitat de les notes acaben amb la confessió i l'avergonyiment per la impossibilitat de prescindir de l'abús de l'alcohol: "Per l'horror que em fan els borratxos, em faig càrrec de l'horror que dec fer a la gent quan m'emborratxo. Torno a les dues" (p. 9). Un Pla, en definitiva, força depressiu però també rabiós amb la censura i amb una situació política d'Espanya de la qual només se'n sent alliberat quan surt de viatge, especialment si és a Itàlia o Grècia: "Sento que m'invadeix una gran depressió, que cada dia és més forta: la sensació de que no hi ha res a fer. El fàstic físic que em fa Franco em deprimeix" (p. 64). "La censura està insuportable. Em trobo en un moment de depressió irreparable. Potser seria hora de prendre una decisió i marxar. Aquest país és asfixiant" (p. 142). Un escriptor, al capdavant, com diu Xavier Pla, "que sembla viure en una greu solitud moral, ple de dubtes sobre el valor de la seva obra i d'incerteses sobre el seu futur literari" i atrapat, afegiríem nosaltres, per l'única activitat que en el fons ha donat sentit a la seva vida: l'escriptura.

Obra completa